

KIRMIZI SAÇLI KADIN

Orhan Pamuk 1952'de İstanbul'da doğdu. *Cevdet Bey ve Oğulları* ve *Kara Kitap* romanlarında anlattığına benzer kalabalık bir ailede, Nişantaşı'nda büyüdü. Otobiyografik kitabı *İstanbul'da* anlattığı gibi çocukluğundan yirmi iki yaşına kadar yoğun bir şekilde resim yaparak ve ileride ressam olacağını düşleyerek yaşadı. Liseyi İstanbul'daki Amerikan lisesi Robert Kolej'de okudu. İstanbul Teknik Üniversitesi'nde üç yıl mimarlık okuduktan sonra, mimar ve ressam olmayacağına karar verip okulu bıraktı ve İstanbul Üniversitesi'nde gazetecilik okudu. Pamuk, yirmi üç yaşından sonra romancı olmaya karar vererek başka her şeyi bıraktı ve kendini evine kapatıp yazmaya başladı. İlk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları* ile Milliyet Yayınları Roman Ödülü'nü kazandı. Kitap 1982'de yayımlandı ve aynı yılın Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı. Pamuk ertesi yıl *Sessiz Ev* adlı romanını yayımladı ve bu kitabın Fransızca çevirisiyle 1991'de Prix de la Découverte Européenne'yi kazandı. Venedikli bir köle ile bir Osmanlı âlimi arasındaki gerilimi ve dostluğu anlatan romanı *Beyaz Kale* (1985), pek çok dile çevrilerek Pamuk'a uluslararası ününü sağlayan ilk romanı oldu. Aynı yıl karısıyla Amerika'ya gitti ve 1985-88 arasında New York'ta Columbia Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. İstanbul'un sokaklarını, geçişini, kimyasını ve dokusunu, kayıp karısını arayan bir avukat aracılığıyla anlatan *Kara Kitap*'i 1990'da yayımladı. Fransızca çevirisiyle France Culture Ödülü'nü kazanan bu roman, geçmişten ve bugünden aynı heyecanla söz edebilen bir yazar olarak Pamuk'un ününü hem Türkiye'de hem de yurtdışında genişletti. 1991'de, Pamuk'un Rüya adını verdiği bir kızı oldu. 1992'de yayımladığı *Gizli Yüz* adlı senaryosu Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde En İyi Senaryo Ödülü'ne layık görüldü. 1994'te, esrarengiz bir kitaptan etkilenen üniversiteli bir generi hikâye ettiği *Yeni Hayat* adlı şifresel romanı yayımlandı. Osmanlı ve İran nakkaşlarını, Batı dışındaki dünyanın görme ve resmetme biçimlerini bir aşk ve aile romanının entrikasıyla hikâye ettiği *Benim Adım Kırmızı* adlı romanı 1998'de yayımlandı. Bu kitapla Fransa'da Prix du Meilleur livre étranger (2002), İtalya'da Grinzane Cavour (2002) ve İrlanda'da International Impac-Dublin (2003) ödüllerini kazandı. 1990'ların ortasından itibaren Pamuk, insan hakları ve düşünce özgürlüğü konularında yazdığı makalelerle Türkiye devletine karşı eleştirel bir tavır takındı. Yurtdışında ve yurtdışında çeşitli gazete ve dergilere yazdığı edebî, kültürel makalelerden oluşturduğu geniş bir seçmeyi 1999 yılında *Öteki Renkler* adıyla yayımladı. "İlk ve son siyasi romanım" dediği *Kar* adlı kitabını 2002'de yayımladı. Kars şehrinde, siyasal İslamcılar, askerler, laikler, Kürt ve Türk milliyetçileri arasındaki şiddeti ve gerilimi hikâye eden bu kitap, *New York Times Book Review* tarafından 2004 yılının en iyi 10 kitabından biri seçildi. Pamuk'un 2003 yılında yayımladığı *İstanbul*, yazarın hem yirmi iki yaşına kadar olan hatıralarını aktardığı bir hatıra kitabı, hem de kendi kişisel albümüyle, Batılı ressamların ve yerli fotoğrafçıların eserleriyle zenginleştirilmiş, İstanbul üzerine bir denemidir. Kitapları 63 dile çevrilmiş, bütün dünyada 13 milyon (Türkiye'de 2, yurt dışında 11 milyon) satmış olan Pamuk, pek çok üniversiteden şeref doktorası aldı. Alman Kitapçılar Birliği tarafından 1950 yılından beri verilmekte olan, Almanya'nın kültür alanındaki en seçkin ödülü olarak kabul edilen Barış Ödülü, 2005'te Orhan Pamuk'a verildi. Ayrıca *Kar* Fransa'da her yıl en iyi yabancı romana verilen Le Prix Médicis étranger ödülünü aldı. Aynı yıl *Prospect* dergisi tarafından dünyanın 100 entelektüeli arasında gösterildi ve 2006 yılında *Time* dergisi tarafından dünyanın en etkili 100 kişisinden biri seçildi. American Academy of Arts and Letters'ın ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nin şeref üyesi olan Pamuk, senede bir dönem Columbia Üniversitesi'nde ders veriyor. Orhan Pamuk 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alarak bu ödülü kazanan ilk Türk oldu. 2007'de, ödül konuşması "Babamın Bavulu" diğer önemli ödül konuşmalarıyla birlikte kitaplaştı. Pamuk 2008'de aşk, evlilik, dostluk, mutluluk gibi konuları bireysel ve toplumsal boyutlarıyla işlediği *Masumiyet Müzesi* adlı romanını; 2010 yılında ise çocukluğundan başlayarak hayatını ve edebiyatla ilişkisini eksen alan yazı ve röportajlarından oluşan *Manzaradan Parçalar*'ı yayımladı. Pamuk, 2009'da Harvard Üniversitesi'nde verdiği Norton derslerini 2011 yılında *Saf ve Düşünceli Romancı* adıyla kitaplaştırdı. 2012'de İstanbul'da Masumiyet Müzesi'ni açtı ve müzenin kataloğu *Şeylerin Masumiyeti*'ni yayımladı. Aynı yıl "Avrupa kültürüne olağanüstü katkılarından" dolayı Danimarka'da Sonning Ödülü'nü aldı. 2013'te ise kitaplarından seçtiği en güzel parçalardan oluşan *Ben Bir Ağacım*'ı yayımladı. Masumiyet Müzesi, Avrupa Müzeler Forumu tarafından 2014 yılında Avrupa'nın en iyi müzesi seçildi. Üzerinde altı yıl çalıştığı ve bir sokak satıcısı ile ailesinin İstanbul'daki kırk yılını hikâye eden romanı *Kafamda Bir Tuhaflık*'i 2014 yılının Aralık ayında yayımladı. Büyük ilgi gören kitap 2015 yılında "Roman" dalında verilen Aydın Doğan Vakfı Ödülü ile Erdal Öz Ödülü'nü kazandı.

*Orhan Pamuk'un
YKY'deki kitapları*

Kırmızı Saçlı Kadın (2016)
Kafamda Bir Tuhafılık (2014)
Masumiyet Müzesi (2008)
İstanbul-Hatıralar ve Şehir (2003)
Kar (2002)
Öteki Renkler (1999)
Benim Adım Kırmızı (1998)
Yeni Hayat (1994)
Kara Kitap (1990)
Beyaz Kale (1985)
Sessiz Ev (1983)
Cevdet Bey ve Oğulları (1982)

Doğan Kardeş
Ben Bir Ağacım (Seçme Parçalar) (2013)

Kara Kitap'ın Sırları (2013)

Kara Kitap-25 Yaşında (2015)
Resimli İstanbul-Hatıralar ve Şehir (2015)

ORHAN PAMUK

Kırmızı Saçlı Kadın

Roman

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4560
Edebiyat - 1293

Kırmızı Saçlı Kadın / Orhan Pamuk

Editör: İshak Reyna
Düzeltili: Filiz Özkan

Kapak fikri: Orhan Pamuk
Kapak tasarımı: Mehmet Ulusel
Uygulama: Arzu Yaraş
Dizgi: Akgül Yıldız

Baskı: Promat Basım Yayım San. ve Tic. A.Ş.
Orhangazi Mahallesi, 1673. Sokak, No: 34 Esenyurt / İstanbul
Sertifika No: 12039

1. baskı: İstanbul, Şubat 2016 (200.000)
ISBN 978-975-08-3560-5

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Aslı'ya

Babasını öldüren, annesiyle yatan, Sphinx'in kördüğümünü çözen Oidipus! Bu üçlü yazgının anlamı nedir? İnanlılar arasında yaygın eski bir inanca göre, yüce bir bilge fücurla peydahlanmalıdır.

Nietzsche, *Tragedya'nın Doğuşu*

Oidipus: Çok eskiden işlenmiş bir suçun izlerini nasıl bulabiliriz?

Sophokles, *Kral Oidipus*

Tıpkı babasız bir oğul gibi, oğulsuz bir babayı da kimse basmaz
bağrına.

Firdevsi, *Şehnâme*

I . K I S I M

Aslında yazar olmak istiyordum. Ama anlatacağım olaylardan sonra jeoloji mühendisi ve müteahhit oldum. Okuyucularım, hikâyemi anlatmaya başladım diye olayların sona erip arkada kaldığını da sanmasınlar. Hatırladıkça olayların içine daha çok giriyorum. Bu yüzden sizlerin de peşim sıra baba ve oğul olmanın sırlarına sürükleneceğinizi hissediyorum.

1985'te Beşiktaş'ın arkalarında, İhlamur Kasrı'na yakın bir apartman dairesinde yaşıyorduk. Babamın Hayat adlı küçük bir eczanesi vardı. Eczane haftada bir sabaha kadar açık kalır, babam nöbet tutardı. Nöbetçi olduğu gecelerde babamın akşam yemeğini ben götürürdüm. Uzun boylu, ince, yakışıklı babam kasanın yanında yemeğini yerken ilaç kokusunu koklayarak dükkânda durmayı severdim. Otuz yıl sonra bugün, kırk beş yaşında ahşap dolaplı eski eczanelerin kokusundan hâlâ hoşlanıyorum.

Hayat Eczanesi'nin çok müşterisi yoktu. Babam nöbetçi olduğu gecelerde o zamanlar moda olan taşınabilir küçük bir televizyona bakarak vakit öldürürdü. Bazan da babamı, ziyarete gelen arkadaşlarıyla alçak sesle konuşurken görürdüm. Siyasi arkadaşları, beni görünce konuşmayı bırakır, benim, tıpkı babam gibi yakışıklı ve sevimli olduğumu söyler, sorular sorarlardı: Kaçınıcı sınıfa gidiyordum, okulu seviyor muydum, ileride ne olacaktım?

Siyasi arkadaşlarının yanında babamın huzursuz olduğunu gördüğüm için dükkânda fazla kalmaz, boş sefertasını alır, soluk sokak lambalarının ve çınar ağaçlarının altından yürüyerek eve dönerdim. Evde anneme, babamın siyasete meraklı arkadaşlarından birinin dükkânda olduğunu söylemezdim. Çünkü annem, babamın başının yeniden belaya gireceğini ya da durup dururken gene bizi bırakıp gideceğini düşünerek endişelenir, babama ve arkadaşlarına sinirlenirdi.

Ama babamla annemin aralarındaki sessiz kavgaların tek nedeninin siyaset olmadığını da fark ederdim. Bazan uzun süreler küsüşürler, aralarında neredeyse hiç konuşmazlardı. Belki de birbirlerini sevmiyorlardı. Babamın başka kadınları, pek çok başka kadının da onu sevdiğini seziyordum. Bazan annem başka bir kadın olduğunu benim anlayacağım bir şekilde konuşurdu. Annemle

babamın kavgaları beni çok hüzünlendirdiği için onları düşünmeyi, hatırlamayı kendime yasaklamıştım.

Babamı en son ona yemek götürdüğüm bir gece eczanede gördüm. Lise birdeydim; sıradan bir sonbahar akşamıydı. Babam televizyondaki haberleri seyrediyordu. Daha sonra tezgâha yerleştirdiği yemeğini yerken, ben biri aspirin, diğeri de C vitamini ve antibiyotik isteyen iki müşteriye baktım ve parayı çekmecesini hoş bir zil sesi çıkararak açılan eski kasaya koydum. Eve dönerken son bir bakış attım babama; bana kapıdan gülümseyerek el salladı.

O sabah babam eve gelmemiş. Bunu öğleden sonra okuldan dönünce annem söyledi. Gözlerinin altı şişti, ağlamıştı. Babamın bundan önce olduğu gibi eczaneden alınıp Siyasi Şube'ye götürüldüğünü zannettim. Orada ona işkence eder, falakaya yatırır, elektrik verirlerdi.

Yedi sekiz yıl önce babam gene böyle yok olmuş ve yaklaşık iki yıl sonra eve dönmüştü. Ama annem o sefer babam poliste sorguda işkence görüyormuş gibi davranmamıştı. Babama öfkeliydi. Ondan söz ederken "Ne yaptığını o bilir!" demişti.

Oysa askeri darbeden hemen sonra askerler bir gece babamı eczanesinden aldıklarında annem çok üzülmüş, babamın bir kahraman olduğunu, onunla gurur duymam gerektiğini söylemiş, eczanede nöbetleri kalfa Macit ile birlikte babamın yerine o tutmuştu. Bazan da Macit'in beyaz önlüğünü ben giyerdim. Tabii ben ileride eczacı kalfası değil, babamın istediği gibi bilim adamı olacaktım.

Babamın bu son kayboluşunda annem eczaneyle hiç ilgilenmedi. Ne Macit'ten söz etti, ne başka bir çırıktan, ne de eczanenin ne olacağından. Bu da bana bu sefer babamın başka bir nedenden kaybolduğunu düşündürüyordu. Ama düşünmek dediğimiz şey nedir ki?

Daha o zaman bile düşüncelerin kafamıza bazan kelimelerle, bazan da resimlerle geldiğini anlamıştım. Bazan bir fikri kelimelerle düşünemezdim bile... Ama o şeyin resmi, mesela bardaktan boşanırcasına yağmur yağarken nasıl koştuğum ve neler hissettiğim gözümün önünde hemen beliriverirdi. Bazan da bir şeyi kelimelerle düşünebilirdim ama gözümün önüne onu bir resim olarak asla getiremezdim: Siyah ışık gibi, annemin ölümü gibi ya da sonsuzluk gibi.

Belki de hâlâ çocuktum: İstemediğim konuları bazan düşünmeyi başarabiliyordum. Bazan da tam tersi oluyor, düşünmeyi istemediğim bir resmi ya da kelimeyi aklımdan hiç çıkaramıyordum.

Babam uzun bir süre bizi aramadı. Bazan babamın yüzünü hatırlayamıyordum. Sanki bir an elektrikler kesilmiş de gözümün önündeki her şey kaybolmuş gibi hissediyordum o zaman.

Bir akşam, kendi kendime İhlamur Kasrı'na doğru yürüdüm. Hayat Eczanesi'nin kapısı kilitlenmiş ve bir daha hiç açılmayacak gibi üzerine kara bir asma kilit vurulmuştu. İhlamur Kasrı'nın bahçesinden bir sis geliyordu.

Çok geçmeden annem artık ne babamdan ne de eczaneden bir şey geldiğini, para durumumuzun kötü olduğunu söyledi. Sine- ma, dönerli sandviç ve resimli romanlardan başka bir masrafım yoktu. Kabataş Lisesi'ne evden yürüyerek gidip gelirdim. Resimli roman dergilerinin eski sayılarını alıp satan, kiralayan arkadaşlarım vardı. Ama onlar gibi hafta sonları Beşiktaş sinemalarının yan kapısında, ara sokaklarda sabırla müşteri beklemek istemiyordum.

1985 yazını Beşiktaş'ta çarşı içinde, Deniz adlı bir kitapçıda tezgâhtarlık ederek geçirdim. İşimin önemli bir kısmı hemen hepsi öğrenci olan kitap arakçılarını kovalamaktı. Arada bir de patron Deniz ağabeyin arabasıyla Çağaloğlu'na kitap almaya giderdik. Kitapların yazarlarını, yayınevlerinin adlarını hiç unutmadığımı gören patron beni seviyor, kitapları eve götürüp okuyup geri getirmeme izin veriyordu. Pek çok kitap okudum o yaz; çocuk romanları, Jules Verne'den *Arzın Merkezine Seyahat*, Edgar Allan Poe'dan seçme hikâyeler, şiir kitapları, Osmanlı cengâverlerinin maceralarını anlatan tarihi romanlar ve bir de rüyalar üzerine bir derleme. Bu derlemedeki bir yazı bütün hayatımı değiştirecekti.

Kitapçı Deniz ağabeyin yazar arkadaşları da arada dükkâna gelirdi. Patron beni onlara tanıştırırken ileride yazar olacağımı söylemeye başlamıştı. Bu hayalimi boşboğazlıkla ilk ben söylemiştim ona. Kısa zamanda patronun etkisiyle ciddiye almaya da başladım.

Ama annem kitapçının verdiği paradan memnun değildi. Tezgâhtarlıktan kazandığım para hiç olmazsa üniversite giriş dershanesine vereceğimi karşılamalıydı. Babamın kaybolmasından sonra annemle çok iyi arkadaş olmuştuk. Yazar olma kararımı ise şakaymış gibi gülerек karşılıyordu. Önce iyi bir üniversiteye girmeliydim.

Bir gün okuldan dönünce bir içgüdüyle annemle babamın odasındaki dolaba ve çekmecelere baktım ve babamın gömleklerinin ve eşyalarının yok olduğunu gördüm. Ama babamın tütün ve kolonya kokusu hâlâ odadaydı. Annemle ondan hiç söz etmiyorduk ve sanki gözümün önündeki hayali de hızla siliniyordu.

Lise ikiyi bitirdiğim yazın başında İstanbul'dan Gebze'ye taşındık. Teyzemin kocasının Gebze'deki bahçeli evinin müstemilatında kira vermeden oturacaktık. Yazın ilk yarısında eniştemin bana göstereceği işte çalışır para biriktirirsem, Temmuz'dan sonra hem Beşiktaş'taki Deniz Kitabevi'nde tezgâhtarlık edebilir hem de dershaneye gidip gelecek seneki üniversite giriş sınavına hazırlanabilirdim. Beşiktaş'tan ayrıldığımız için üzüldüğümü bilen patron Deniz ağabey, yaz geceleri istersem kitabevinde uyuyabileceğimi söylemişti.

Eniştemin bana verdiği iş Gebze'nin arkalarındaki bostanına ve kiraz ve şeftali bahçesine bekçilik etmektir. Bostanda bir çardak ile altında eski bir masa görmüş, oturup kitap okuyabileceğim çok vaktim olacak sanmış, yanılmıştım. Kiraz mevsimiydi, gürültücü, arsız kargalar sürüler halinde dallara saldırıyor, çocuklar ve bitişikteki arazide yapılan büyük inşaatla çalışan işçiler meyve-sebze çalmaya geliyorlardı.

Bostanın yanındaki bahçede bir su kuyusu kazılıyordu. Bazan oraya gider, aşağıda kazma-kürek ile kuyu kazan usta ile onun çıkardığı toprağı yukarı çekip boşaltan iki çırağın çalışmasını seyredirdim.

Çıraklar hoş bir inilti çıkararak bir tahta çıkırığı iki kolundan tutup çevirir, aşağıdan ustanın yolladığı bir kova dolusu toprağı kenardaki el arabasına boşaltırlardı. Sonra, benim yaşlarımda olan çirak el arabasındaki toprağı boşaltmak için götürürken, ondan

daha büyük, uzun boylu çırak kuyuya doğru “Geldiii!” diye bağı-
rıp, aşağıdaki ustaya kovayı geri sarkıttı.

Gün boyunca usta yukarıya nadiren çıkıyordu. Onu bir öğle molasında sigara içerken gördüm ilk. Babam gibi uzun boylu, ya-
kışıklı, inceydi. Ama babam gibi sakin, gülyüzlü değil, öfkeliydi.
Çırakları sık sık azarlıyordu. Çıraklar azarlandıklarına tanık ol-
mamdan hoşlanmazlar diye usta yukarıdayken kuyuya fazla yak-
laşmıyordum.

Haziran’ın ortasında bir gün kuyu tarafından neşeli haykırışlar
ve silah sesleri geldi. Yaklaşım baktım: Kuyudan su çıkmış, haberi
işiten Rizeli arazi sahibi koşup gelmiş, sevinçten tabancasıyla havaya
ateş ediyordu. Tatlı bir barut kokusu aldım. Arazi sahibi, ustaya ve
çıraklara bahşiş dağıttı. Kuyuyu bu araziye yapacağı inşaatlarda kul-
lanacaktı. Şehir suyu henüz Gebze’nin arkalarına kadar gelmemişti.

Ondan sonraki günlerde ustanın çırakları azarladığımı işitme-
dim. Bir at arabası torbalarla çimento ve biraz demir getirdi. Bir
öğleden sonra usta kuyunun ağzına beton döktü, bir de demirden
kapak taktı. Herkes keyifli olduğu için artık onlara daha çok soku-
luyordum.

Bir başka öğleden sonra kuyunun başında kimse yoktur zannede-
rek oraya yürüdüm. Zeytin ve kiraz ağaçları arasından Mahmut Usta
çıkageldi. Elinde kuyuya taktığı elektrikli motorun bir parçası vardı.

“Delikanlı, bakıyorum sen bu işe meraklısın!” dedi.

Jules Verne’nin dünyanın bir ucundan girip öteki ucundan çı-
kan roman kahramanlarını düşündüm.

“Küçükçekmece’nin arkalarında bir kuyu işine gidiyorum. Bu
çıraklar bırakıyor, seni götüreyim mi?”

Kafamın karıştığını görünce, iyi bir kuyucu çırağının yevmiye-
sinin bir bostan bekleşinin yevmiyesinin dört katı olduğunu söyle-
di. On günde biterdi işimiz; hemen geri dönerdim evime.

Evde, “Asla izin vermem!” dedi annem. “Sen kuyucu olmayacak-
sın. Üniversitede çok güzel okuyacaksın.”

Ama hızlı para kazanmak aklıma takılmıştı bir kere. Anneme,
eniştemin bostanında iki ayda kazandığım kadar parayı iki haftada
kazanabileceğimi, böylece giriş sınavına, dershaneye ve istediğim
kitapları okumaya daha çok vakit ayırabileceğimi ısrarla söyledim.
Hatta zavallı anneciğimi tehdit ettim:

“İzin vermezsen, kaçır giderim” dedim.

“Çocuk çalışıp para kazanmak istiyorsa kırma şevkini” dedi eniştem. “Ben bir sorup öğreneyim kimdir bu kuyucu ustası.”

Benim yokluğumda avukat eniştemin belediye binasındaki yazıhanesinde o, annem ve kuyucu Mahmut Usta buluştular. Benim değil, ama ikinci bir çırağın kuyuya ineceği konusunda da anlaştılar. Eniştem bana yevmiyemin miktarını söyledi. Evde babamın küçük eski bavulunun içine gömleklerimi, beden dersi için bir çift lastik ayakkabıyı koydum.

Bizi alıp kuyu kazacağımız yere götürecek kamyonet o yağmurlu günde bir türlü gelmeyince, damı akan tek odalı evimizde annem birkaç kere ağladı; vazgeçmemi, beni çok özleyeceğini, parasızlıktan yanlışı bir şey yaptığımızı söyledi.

“Asla kuyuya inmeyeceğim” dedim elimde çanta, başım dik, mahkemeye giden babam gibi kararlı ama şakacı bir havayla evden çıkarken.

Kamyonet, eski büyük caminin arkasındaki boş alanda bekliyordu. Elinde sigara, yaklaştığımı gören Mahmut Usta, kıyafetimi, adımlarımı, elimdeki çantayı bir öğretmen gibi gülümseyerek inceledi.

“Geç içeri, otur, gidiyoruz şimdi” dedi. Kuyu açtıran işadamı Hayri Bey’in şoförüyle ustanın arasına oturdum. Yolda bir saat hiç konuşmadık.

Boğaz Köprüsü’nü geçerken, sola aşağıya, İstanbul’a, okulum Kabataş Lisesi’ne doğru dikkatle bakıyor, Beşiktaş’ta tanıdık binaları görmeye çalışıyordum.

“Merak etme, çabuk biter işimiz,” dedi Mahmut Usta, “dershane de yetişirsin.”

Annem ve eniştemin benim dertlerimden söz etmiş olmaları hoşuma gitti; güven duydum ona. Köprüyü geçtikten sonra İstanbul trafiğine takıldık ve ancak batan güneş yakıcı ışınlarını tam karşıımızdan gözümüzün içine dikerken şehir dışına çıkabildik.

Şehir dışı deyişim bugünün okurunu yanıltmasın. O zamanlar İstanbul’un nüfusu, bu hikâyeyi sizlere anlattığım bugün olduğu gibi on beş milyon değil, beş milyondur. Şehir surlarının biraz dışına çıktıktan sonra evler seyrekleşir, küçülür, yoksullaşır, fabrikalar, benzin istasyonları ve tek tük oteller başlardı.

Bir süre tren yolu boyunca gittikten sonra karanlık basarken ana yoldan ayrıldık. Büyükçekmece Gölü’nü de geçmiştik. Bir iki kere servi ağaçları gördüm; mezarlıklar; beton duvarlar, bomboş alan-

lar... Çoğu zaman da hiçbir şey gözüküyor, çok dikkatle bakmama rağmen nerede olduğumuzu çıkaramıyordum. Bazan akşam yemeğine oturan bir ailenin penceresinin turuncu ışıklarını, bazan da bir fabrikanın neon lambalarını görüyorduk. Sonra bir yokuş çıktık. Bir ara uzaklarda şimşekler çaktı, gökyüzü aydınlandı ama geçtiğimiz topraklar, kimsesiz yerler sanki hiç aydınlanmadı. Bazan nereden geldiğini çıkaramadığım bir ışıkta sonsuz kıraç topraklar, insansız, ağaçsız araziler görüyor, sonra karanlıkta onları kaybediyordum.

Çok sonra, ıssızlığın bir yerinde durduk. Etrafta ne bir ışık, ne bir lamba, ne de bir ev gözüktüğü için eski kamyonet arızalandı sandım.

“Yardım et bakalım da, şunları indirelim” dedi Mahmut Usta.

Keresteleri, çıkırığın parçalarını, kap kacağı, iple sarılmış iki şilteyi, kaba plastik torbalar içindeki eşyaları, kazı aletlerini indirdik. Şoför “Hadi hayırlısı, kolay gelsin” deyip kamyonetiyle uzaklaşınca zifiri karanlıkta olduğumuzu fark ederek telaşlandım. İlerlerde bir yerde şimşek çakıyordu ama arkamızda gök açıldı ve yıldızlar bütün güçleriyle ışıldıyorlardı. Daha uzaklarda İstanbul’un bulutlara yansıyan ışıklarını sarı bir sis gibi görebiliyordum.

Toprak yağmurdan nemli, yer yer ıslaktı. Dümdüz arazide kendimize kuru bir yer arayıp bulduk. Eşyaları oraya taşıdık.

Usta kamyonundan indirdiğimiz sırtıkların yardımıyla çadırı kurmaya girişti. Ama bunu bir türlü beceremedi. Çekilmesi gereken ipler, çakılması gereken küçük kazıklar gecenin içinde kaybolmuş, karanlıkta her şey ruhumun içinde kördüğüm olmuştu. “Oradan tut, buradan değil” diye Mahmut Usta sesleniyordu.

Bir baykuşun öttüğünü duyduk. Çadırı kurmamız şart mı, yağmur dindi diye düşündüm ama ustamın kararlılığına saygı duydum. Rutubet kokan ağır çadır bezi, üzerimize gece gibi kapanıyor, yerinde durmuyordu.

Gece yarısından çok sonra çadırı kurmayı başarıp şilteleri serip yattık. Yaz yağmurunun bulutları çekip gitmiş, pırıl pırıl yıldızlı bir gece başlamıştı. Yakınlarda bir yerden bir cırcırböceğinin sesini duyunca rahatladım. Yatağıma uzanınca hemen uyuyakalmışım.

Uyandığımda çadırda yalnızdım. Bir arı vızıldıyordu. Kalkıp dışarı çıktım. Güneş şimdiden öyle yükselmişti ki, gözlerim ışığın gücünden ağrıdı.

Yüksekçe bir yerde dümdüz bir arazideydim. Toprak sol taraftan güneydoğuya, İstanbul'a doğru gittikçe alçalarak uzaklaşıyordu. Daha aşağılarda uzaktan açık yeşil ve sarımsı gözükten bir iki mısır tarlası, buğday tarlaları, boş araziler ve kayalık, çorak topraklar vardı. Düzlükte küçük bir kasabanın evleri ve camii gözüküyordu ama aradaki bir tepe bakış açımı daralttığı için burası ne kadar büyük bir yerdir, anlaşılmıyordu.

Mahmut Usta neredeydi? Rüzgârın getirdiği bir borazan sesinden, kasabanın arkalarındaki kurşuni renkli binaların askeriye olduğunu anladım. Çok arkada mor dağlar vardı. Bir ara sanki bütün dünya hatıralardan çıkma derin bir sessizliğe büründü. İstanbul'dan, herkesten uzakta burada olmaktan, kendi hayatımı kendim kazanıyor olmaktan memnundum.

Kasaba ile askeriyenin arasındaki düzlükten bir trenin düdüğü geldi. O yöne dikkatle bakınca Avrupa yönünde gitmekte olan vagonları gördüm. Tren bizim boş düzlüğe biraz yaklaştı, derken zarifçe kıvrılarak istasyonda durdu.

Az sonra kasabadan bu yana gelen Mahmut Usta'yı gördüm. Önce hep yol boyunca yürüyordu, sonra yolun kıvrım yaptığı yerlerde kestirme olsun diye boş arazilerden ve tarlalardan geçti.

"Su aldım" dedi. "Hadi çay yap bakalım bana."

Ben küçük Aygaz ocağında çay demlerken, dünkü kamyonetle arazi sahibi Hayri Bey geldi. Arkadaki yüklükten de benden biraz büyük bir delikanlı indi. Ali adlı gencin arazi sahibinin yanında çalıştırdığı biri olduğunu, son anda gelmekten vazgeçen Gebzeli çırağın yerine kuyuya ineceğini konuşmalardan anladım.

Mahmut Usta ile patron Hayri Bey bir aşağı bir yukarı uzun uzun yürüdüler. Yer yer çıplak, yer yer taşlar ve otlarla kaplı arazi on dönümden fazlaydı. Yürüdükleri taraftan hafif bir rüzgâr esiyordu ve en uzak köşeye vardıklarında bile patron ile kuyucunun aralarında tartıştıklarını, bir karar veremediklerini işitiyorduk. Daha sonra onlara sokuldum. Tekstilci Hayri Bey bu kıraç toprakta

bir kumaş yıkama ve boyama fabrikası kurmak istiyordu. Yurtdışına ihracat yapan büyük konfeksiyoncuların çok talep ettiği bu iş için bol suya ihtiyaç vardı.

Hayri Bey elektriği, suyu olmayan bu araziye çok ucuza almıştı. Burada su bulursak, bize çok para verecekti. Su çıkınca siyasetçi tanıdıkları buraya elektrik hattı çektirteceklerdi. Sonra da Hayri Bey'in bir seferinde planlarını getirip bize gösterdiği kumaş boyama atölyeleri, yıkama odaları, depoları, şık idare binası ve hatta yemekhanesi de olan tam bir fabrika kurulacaktı buraya. Mahmut Usta'nın bakışlarında Hayri Bey'e karşı bir anlayış ve ilgi görüyordum, ama aslında ikimiz de arazi sahibinin su çıkarsa vereceğini vaat ettiği hediyeler, ödüllere ilgilidik.

"Allah işinizi rast getirsin, bileğinize kuvvet, gözünüze dikkat versin" dedi Hayri Bey sefere çıkan Osmanlı ordusunu uğurlar gibi. Kamyonet gözden kaybolurken dışarı sarkıp bize pencereden el salladı.

Gece ustamın horultusundan uyuyamayınca başımı çadırın kenarından dışarı uzattım. Kasabanın ışıkları gözüküyordu; gök lacivertti ama yıldızların ışıltısı sanki âlemi turuncu yapmıştı. Biz de sanki bu âlemde koskocaman bir portakalın üzerinde oturmuş, karanlıkta uyumaya çalışıyorduk. Göğe çıkıp yıldızların ışıltısına ulaşmak yerine, şimdi üzerinde uyuduğumuz toprağın içine girmeyi hayal etmemiz doğru muydu?

O zamanlar sondaj makinaları daha kullanılmıyordu. Usta kuyucular bir arazide suyun nereden çıkacağını, nerede kuyu kazılacağını binlerce yıldır sezgiyle bulurlardı. Mahmut Usta ağız kalabalık eski ustaların süslü belagatını elbette biliyordu. Ama eline çatal alıp arazide bir aşağı bir yukarı yürüyen, okuyup üfleyen gösterişçi kimi eski ustaların yaptıklarını ciddiye almıyordu. Binlerce yıllık bir mesleği icra edenlerin son kuşağından olduğunu hissediyordu. Bu yüzden mesleği konusunda gösterişçi değil, alçakgönüllüydü. “Toprağın koyusuna, nemlisine, siyahına bakacaksın” diye konuştu benimle. “Arazinin alçak yerini, taşlı, kayalı, inişli çıkışlı, gölgeli yerini görecek, aşağıdaki suyu hissedeceksin” dedi bir başka sefer beni eğitip yetiştirmek isteğiyle. “Ağaçların, yeşilliklerin olduğu yerde toprak koyu ve nemlidir, tamam mı? Dikkat edeceksin; ama hiçbir şeye kolay kanmayacaksın.”

Çünkü toprak, aynı zamanda yedi kat gökyüzü gibi tabaka tabakaydı. (Bazı geceler gökdeki yıldızlara bakarak altımızdaki karanlık âlemi hissedirdim.) Mesela koyu, kara toprağın iki metre altından, killi, su geçirmez, kupkuru, berbat bir toprak ya da kum çıkabilirdi. Su aranacak yeri kestirmeye çalışan eski kuyucu ustaları, toprağın, otların, böceklerin, hatta kuşların bile dilinden anlamak, yukarıda yürürken alttaki kaya ya da kil tabakasını sezmek zorundaydılar.

Bu hünerleri, bazı eski kuyucuların kendilerinde Orta Asyalı şamanlar gibi doğa ötesi güçler ve sezgiler vehmetmelerine, yeraltı tanrıları ve cinleriyle konuştuklarını ileri sürmelerine yol açmıştı. Çocukluğumda babamın gülüp geçtiği bu palavralara, ucuza su bulmak isteyen halk inanmak isterdi. Beşiktaş'ta, gecekonduların bahçelerinde hâlâ bu inançlarla kuyu açılacak yer arandığını hatırlıyorum. Tavukların dolaştığı sarmaşıklı bir arka bahçede nereye kuyu kazacağını belirlemek için toprağı dinleyen bir kuyucuya, evdeki teyzelerin ve amcaların, hasta bebeğin göğsünü dinleyen doktor gibi saygı duyduklarını da görmüştüm.

“Allahın izniyle en fazla iki haftada işimiz biter ve ben on on iki metrede burada su bulurum” dedi Mahmut Usta o ilk gün.

Benimle daha açık konuşuyordu çünkü Ali mal sahibinin ada-

myıdı. Bu benim hoşuma gider, ustamla buradaki için sahibi gibi hissederdim kendimi.

Mahmut Usta kuyuyu kazacağı yeri ertesı sabah belirledi. Arazi sahibinin fabrika planlarına göre kuyunun açılmasını istediği yer değildi bu. Tam tersi yönde, arazinin başka bir köşesindeydi.

Babam siyasi sır tutma alışkanlığından, yaptığı önemli Őeylere beni katmaz, fikrimi almazdı. Mahmut Usta ise kuyuyu nerede kazacağına karar verirken önce düşüncelerini benimle paylaştı. Burasının zor arazi olduğunu anlattı. Bu çok hoşuma gitti, onu sevdim. Ama sonra içine döndü ve kararı bana hiç sormadan, açıklamadan verdi. Üzerimdeki gücünü, ilk böyle hissettim. Babamdan hiç görmediğim bu Şefkat ve yakınlıktan hem hoşlanarak, hem de bir anda ona kızarak.

Mahmut Usta yere bir kazık akmıştı. Arazide o kadar yürüdükten, düşündükten sonra niye bu yeri seçmişti? Bu yerin ötekilerden farkı neydi? Bu kazığı durmadan yere aksak, bir yerde mutlaka su çıkacak mıydı? Bu soruları Mahmut Usta'ya sormak istiyordum, ama soramayacağımı da anlıyordum. Çocuktum; o benim arkadaşım, hatta babam değil, ustamdı. Onda babalık bulan bendim.

Kazığa bir sicim bağladı; sicimin öbür ucuna da sivri bir çivi taktı. İpin uzunluğunun bir metre olduğunu söyledi. Burada taş duvar tutmazdı; kuyunun duvarını beton yapacaktı. Beton duvarın kalınlığı yirmi yirmi beş santim olacaktı. İpi sürekli gergin tutarak iviyle iki metre çapında bir daire çizmeye başladı. Aslında daireyi çizmiyor, iviyle toprağın üzerinde noktalar işaretliyordu. Sonra Ali ile ben onları dikkatle birleştirip daireyi ortaya çıkarıyorduk.

“Bir kuyunun dairesi çok muntazam olmalı” dedi Mahmut Usta. “Dairenin bir kusuru, bir kenarı, köşesi olursa, duvar tutmaz, ger!”

Gk korkusunu ilk defa böyle işittim ve kazma kürekle dairenin iini kazmaya başladık. Usta toprağı kazıyor, ben bazan kazma vuruyor bazan da çıkan toprağı kürekle Ali'nin el arabasına koyuyordum ve ikimiz ustanın hızına ancak yetişiyorduk. “Arabayı çok doldurma da, hızla boşaltıp hızla geri getireyim, daha iyi” derdi Ali, bazan soluk soluğa. Kısa zamanda biz iki ıрак yorulup yavaşlayınca, Mahmut Usta'nın hiç durmadan inip kalkan kazmasınının kopardığı toprak parçaları kenarda birikmeye başladı. Yığın

iyice birikince, usta kazmasını atıp uzaktaki zeytin ağacının altına yatar, sigara içerek bizi beklerdi. Daha ilk günün ilk saatlerinde, biz iki çırak işimizin ustamızın süratine yetişmek, onun her yaptığı şeyi dikkatle gözleyip ona göre davranmak, hızla emre uymak, itaat etmek olduğunu anlamıştık.

Bütün gün güneş altında kazma kürek çalışmak beni serseme çevirdi. Güneş battıktan sonra bir tas mercimek çorbasını bile içmeden kendimi yatağa attım. Kazma tutmaktan ellerim su toplamış, güneşten ensem yanmıştı.

“Alışırısın küçük bey, alışırısın” dedi Mahmut Usta gözlerini çalıştırılmaya uğraştığı küçük televizyondan kaçırmadan.

Kol işçiliği yapamayacak narin biri olduğum için beni iğneliyordu ama ben “küçük bey” sözünden mutlu oldum. Hem ustam bu sözyle benim şehirli, okumuş bir aileden geldiğimi kabul ettiği için –demek ki bana fazla ağır iş vermeyecek, beni babaca koruyacaktı– hem de ustamın bana şefkat duyduğunu, benimle ilgilendiğini hissettiğim için.